

**INGLIZ TILI DARSLARIDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA
TALABALARNING OG‘ZAKI NUTQ KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH****Ziyayeva Arofat Nasrullo qizi***Renessans ta’lim universiteti talabasi*

+998900131309

E-mail arofatziyayeva@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tili darslarida kommunikativ yondashuvdan foydalanish orqali talabalarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish masalasi yoritiladi. Xorijiy til ta’limining zamonaviy bosqichida talabaning grammatik qoidalarini bilishi bilan bir qatorda, o‘z fikrini ingliz tilida erkin, aniq va mazmunli ifodalay olishi muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, kommunikativ yondashuv talabalarning real kommunikativ vaziyatlarda tildan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda juftlik va guruhli ishlar, rolli o‘yinlar, munozara, axborot almashish topshiriqlari, muammoli vaziyatlar hamda dialogik mashqlarning og‘zaki nutqni rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning talabalarning nutqiy faolligi, ravonligi, lug‘at boyligi va o‘z fikrini mustaqil ifodalash qobiliyatiga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari kommunikativ faoliyatga asoslangan mashg‘ulotlar talabalarning ingliz tilida muloqot qilishga bo‘lgan ishonchini va darsdagi faolligini oshirishga yordam berishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kommunikativ yondashuv, kommunikativ kompetensiya, og‘zaki nutq, speaking skills, ingliz tili, interaktiv metodlar, juftlikda ishlash, guruhli ish, rolli o‘yin, munozara.

Abstract. This article examines the role of the communicative approach in developing students’ speaking skills in English language classes. In contemporary foreign language education, effective communication requires learners not only to acquire grammatical and lexical knowledge but also to use English appropriately and confidently in various communicative situations. The study focuses on the methodological potential of communicative activities, including pair work, group work, role-play, discussions, information-gap activities, and problem-solving tasks, in improving students’ oral communication skills. Particular attention is paid to fluency, accuracy, vocabulary use, pronunciation, and interaction as key components of speaking proficiency. The article also discusses the role of student-centred learning and authentic communicative situations in increasing learners’ participation and motivation. The findings suggest that systematic use

of communicative activities can contribute to the development of students' speaking abilities, increase their classroom participation, and enhance their confidence in using English for meaningful communication. The study highlights the importance of creating a supportive and interactive learning environment in which students have regular opportunities to express their ideas, exchange information, and participate in purposeful communication.

Keywords: *communicative approach, speaking skills, communicative competence, English language teaching, oral communication, interactive activities, pair work, group work, role-play, student-centred learning.*

Bugungi globallashuv va xalqaro hamkorlik sharoitida xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini samarali o‘qitish ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biriga aylanmoqda. Ingliz tilini o‘rganayotgan talaba nafaqat tilning grammatik va leksik tizimini egallashi, balki ushbu bilimlardan real kommunikativ vaziyatlarda foydalana olishi lozim. Shu sababli zamonaviy xorijiy til ta’limida til birliklarini alohida o‘rgatishdan ko‘ra, ularni muloqot jarayonida qo‘llashga yo‘naltirilgan yondashuvlarga alohida e’tibor qaratilmoqda.

An’anaviy darslarda o‘qituvchi asosiy axborot manbai sifatida namoyon bo‘lib, talabalar ko‘pincha tayyor grammatik qoidalarni o‘zlashtirish, mashqlarni yozma ravishda bajarish va matnlarni tarjima qilish bilan cheklanib qolishi mumkin. Bunday sharoitda talabaning ingliz tilida mustaqil fikr bildirish, savol berish, suhbatni davom ettirish va real vaziyatda muloqot qilish imkoniyatlari yetarlicha rivojlanmasligi mumkin.

Kommunikativ yondashuv esa tilni, avvalo, muloqot vositasi sifatida o‘rgatishga asoslanadi. Ushbu yondashuvda o‘quvchi yoki talaba dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. O‘qituvchi esa faqat bilim beruvchi emas, balki kommunikativ faoliyatni tashkil etuvchi va yo‘naltiruvchi sifatida ishtirok etadi.

Talabalarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish ayniqsa muhimdir. Chunki og‘zaki nutq orqali shaxs o‘z fikrini bevosita ifodalaydi, suhbatdoshining fikrini tushunadi, savol-javob qiladi va turli ijtimoiy vaziyatlarda kommunikativ vazifalarni bajaradi. Shuning uchun ingliz tili darslarida speaking faoliyatlarini tizimli ravishda tashkil etish zamonaviy til o‘qitish metodikasining muhim yo‘nalishlaridan biridir.

Mazkur tadqiqotning maqsadi ingliz tili darslarida kommunikativ yondashuvdan foydalanishning talabalarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi metodik imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- kommunikativ yondashuvning nazariy va metodik xususiyatlarini aniqlash;
- og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi kommunikativ mashqlarni tahlil qilish;

- juftlik va guruhli faoliyatlarning speaking ko‘nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyatini aniqlash;
- kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning samaradorligini baholash.

Kommunikativ yondashuvning nazariy asoslari: Kommunikativ yondashuv xorijiy tilni o‘qitishda tilning amaliy va ijtimoiy funksiyasiga asoslanadi. Ushbu yondashuvda til o‘rganuvchi faqat grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzishi emas, balki muayyan vaziyatga mos ravishda tildan foydalana olishi kerak.

Hymes kommunikativ kompetensiya tushunchasini til bilimidan kengroq hodisa sifatida ko‘rib, til birliklaridan muayyan ijtimoiy vaziyatga mos ravishda foydalanish qobiliyatiga e‘tibor qaratgan. Keyinchalik Canale va Swain tomonidan kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy jihatlari yanada rivojlantirilgan. Ularning qarashlarida grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar muhim o‘rin egallaydi.

Communicative Language Teaching yondashuvi doirasida darsning asosiy maqsadi talabani real yoki realga yaqin kommunikativ vaziyatlarda tildan foydalanish imkoniyatini yaratishdan iborat. Bunda o‘qituvchi tomonidan beriladigan topshiriqlar talabani ma‘lum bir kommunikativ maqsadga erishishga xizmat qilishi kerak.

Kommunikativ yondashuvning muhim xususiyatlaridan biri — student-centred learning, ya‘ni talaba markazidagi ta‘limdir. Bunda talaba dars davomida imkon qadar ko‘proq gapirishi, savol berishi, fikr almashishi va muammoli vaziyatlarni hal qilishi uchun sharoit yaratiladi.

Shuningdek, kommunikativ yondashuvda xatolarga munosabat ham an‘anaviy yondashuvdan farq qiladi. Og‘zaki muloqot jarayonida talabani har bir xatosini darhol to‘xtatib tuzatish uning nutqiy faolligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli o‘qituvchi kommunikativ faoliyatning maqsadini hisobga olgan holda xatolarni keyinchalik umumlashtirib tahlil qilishi maqsadga muvofiq.

Og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishda kommunikativ metodlar: Talabalarning speaking ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun kommunikativ yondashuv doirasida turli interaktiv metod va topshiriqlardan foydalanish mumkin.

Juftlikda ishlash: Pair work talabalarning darsdagi nutqiy faolligini oshirishning samarali usullaridan biridir. Juftlikda ishlash jarayonida har bir talaba suhbatda bevosita ishtirok etadi. Masalan, talabalar bir-biriga shaxsiy qiziqishlari, ta‘lim, kasb, sayohat yoki kundalik hayotga oid savollar berishlari mumkin.

Juftlikdagi topshiriqlarda information gap usulidan foydalanish ham samarali hisoblanadi. Bunda ikki talabani qo‘lida bir-birini to‘ldiruvchi, ammo to‘liq bir xil bo‘lmagan ma‘lumot mavjud bo‘ladi. Ular ma‘lumotni ingliz tilida savol-javob orqali aniqlashlari kerak.

Guruhli ish: Group work talabalarning hamkorlikda muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Guruhli topshiriqlarda talabalar umumiy muammoni muhokama qilib, yakuniy qarorga kelishlari mumkin.

Masalan, “How can we improve university life?” mavzusida guruh a’zolari muammoni muhokama qilib, universitet hayotini yaxshilash bo’yicha takliflarni ishlab chiqishlari mumkin. Bunday faoliyat nafaqat speaking ko‘nikmasini, balki hamkorlik, tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Rolli o‘yinlar: Role-play usuli real hayotdagi kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish imkonini beradi. Masalan, talabalarga “customer and shop assistant”, “student and teacher”, “tourist and guide”, “job interviewer and applicant” kabi rollar berilishi mumkin.

Rolli o‘yinlarning asosiy afzalligi shundaki, talaba til birliklarini sun’iy mashq sifatida emas, balki muayyan kommunikativ maqsadga erishish vositasi sifatida qo‘llaydi.

Munozara va bahslar: Discussion va debate faoliyatlari yuqori darajadagi og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun muhimdir. Munozara davomida talabalar o‘z fikrini bildirish, dalil keltirish, boshqa fikrga munosabat bildirish va suhbatni davom ettirishni o‘rganadilar.

Masalan:

- “Is online education better than traditional education?”
- “Should university students work while studying?”
- “What makes a good teacher?”

kabi mavzular talabalarni mustaqil fikrlash va ingliz tilida fikrini asoslashga undaydi.

Muammoli vaziyatlar: Problem-solving activities talabalarning tilni amaliy vaziyatlarda qo‘llash qobiliyatini rivojlantiradi. Bunda talabalarga muayyan muammo beriladi va ular ingliz tilida birgalikda yechim topishlari talab etiladi.

Masalan, “Your university wants to organize an international student event. Decide what activities should be included and prepare a plan” kabi topshiriq talabalarni real kommunikativ vaziyatga yaqinlashtiradi.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda tavsifiy, kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va tajriba-sinov metodlaridan foydalanish mumkin. Tadqiqotning asosiy e’tibori kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlarning talabalarning og‘zaki nutq ko‘nikmalariga ta’sirini aniqlashga qaratiladi.

Tajriba-sinov jarayonida talabalar ikki guruhga ajratiladi: tajriba guruhi va nazorat guruhi. Tajriba guruhida speaking mashg‘ulotlari kommunikativ yondashuv asosida tashkil etiladi. Nazorat guruhida esa mavjud an’anaviy mashg‘ulot shakllari davom ettiriladi.

Tadqiqot boshlanishidan oldin har ikki guruh talabalarining og‘zaki nutq darajasi dastlabki topshiriq orqali aniqlanadi. Talabalardan ma’lum mavzu bo‘yicha qisqa monolog, juftlikdagi suhbat yoki savol-javob topshirig‘ini bajarish talab etiladi.

Baholashda quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin:

Mezon	Baholash mazmuni
Fluency	Fikrni nisbatan ravon va uzluksiz ifodalash
Accuracy	Grammatik jihatdan to‘g‘ri gaplardan foydalanish
Vocabulary	So‘z boyligi va mos leksik birliklardan foydalanish
Pronunciation	So‘zlarni tushunarli talaffuz qilish
Interaction	Suhbatdosh bilan muloqotni davom ettirish

Tajriba guruhi bilan mashg‘ulotlarda muntazam ravishda pair work, group discussion, role-play, information-gap va problem-solving activities qo‘llanadi. Har bir mashg‘ulotda talabalarining bevosita ingliz tilida muloqot qilishiga imkon beruvchi topshiriqlarga ustuvorlik beriladi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijasida talabalarining dars jarayonidagi nutqiy faolligida ijobiy o‘zgarishlar kuzatilishi mumkin. Ayniqsa, muntazam juftlik va guruhli faoliyatlar talabalarni ingliz tilida ko‘proq gapirishga undaydi.

Tajriba jarayonida talabalarining dastlabki va yakuniy speaking natijalarini quyidagi mezonlar asosida taqqoslash mumkin:

Ko‘rsatkich	Dastlabki bosqich	Yakuniy bosqich
Fluency	58%	76%
Accuracy	61%	73%
Vocabulary	60%	78%
Pronunciation	64%	77%
Interaction	55%	79%

Jadvaldagi ko‘rsatkichlar maqola tuzilishini ko‘rsatish uchun namunaviy berilgan. Ilmiy maqolani nashrga topshirishdan oldin ular talabaning haqiqiy tajriba-sinov natijalari bilan almashtirilishi lozim.

Natijalardan ko‘rinadiki, kommunikativ topshiriqlar talabalarining, ayniqsa, muloqotga kirishish va suhbatni davom ettirish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Buning asosiy sabablaridan biri shundaki, kommunikativ mashg‘ulotlarda talaba tilni faqat nazariy jihatdan o‘rganmaydi, balki uni ma’lum bir vazifani bajarish uchun amalda qo‘llaydi.

Shuningdek, guruhli va juftlikdagi faoliyatlar psixologik jihatdan ham qulay muhit yaratishi mumkin. Katta auditoriya oldida gapirishdan tortinadigan talabalar kichik guruh yoki juftlikda o‘z fikrini nisbatan erkinroq ifodalash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Biroq kommunikativ yondashuvdan samarali foydalanish o‘qituvchidan puxta metodik tayyorgarlikni talab qiladi. Kommunikativ topshiriq oddiy suhbat bilan cheklanib qolmasligi, uning aniq maqsadi, til materiali va kutilayotgan natijasi bo‘lishi kerak. Bundan tashqari, topshiriqlar talabalarning til darajasi va yosh xususiyatlariga moslashtirilishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, kommunikativ yondashuv ingliz tilini o‘qitishda talabalarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun samarali metodik asoslardan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv talabalarga ingliz tilidan real kommunikativ vaziyatlarga yaqin sharoitlarda foydalanish imkoniyatini yaratadi.

Pair work, group work, role-play, discussion, debate, information-gap va problem-solving kabi kommunikativ topshiriqlar talabalarning nutqiy faolligini oshirish, fikrni mustaqil ifodalash, suhbatni davom ettirish va kommunikativ strategiyalardan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ yondashuvning samaradorligi ko‘p jihatdan darsning to‘g‘ri tashkil etilishi, topshiriqlarning maqsadga muvofiqligi va talabalarning faol ishtirokini ta‘minlashga bog‘liq. Shu sababli ingliz tili darslarida o‘qituvchi markazidagi faoliyatdan talaba markazidagi kommunikativ faoliyatga bosqichma-bosqich o‘tish maqsadga muvofiqdir.

Kelgusida kommunikativ yondashuvning turli yosh va til darajasidagi o‘rganuvchilarning speaking ko‘nikmalariga ta‘sirini eksperimental tadqiqotlar orqali yanada chuqurroq o‘rganish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Canale, M., & Swain, M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1980, 1(1), 1–47.
2. Hymes, D. On Communicative Competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin, 1972.
3. Richards, J. C. *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
4. Brown, H. D. *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. 3rd ed. New York: Pearson Education, 2007.
5. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. 5th ed. Harlow: Pearson Education, 2015.
6. Littlewood, W. *Communicative Language Teaching: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
7. Nunan, D. *Task-Based Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

8. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. Techniques and Principles in Language Teaching. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011.
9. Thornbury, S. How to Teach Speaking. Harlow: Pearson Education, 2005.
10. Ur, P. A Course in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.